

Koniec „najdłuższej wojny nowoczesnej Europy”. Powstanie wielkopolskie 1918–1919

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: „Kurier Poznański”, 28 grudnia 1918, nr 297.
- Źródło: , [w:] kwartalnik „Polska Zbrojna. Historia” numer okazyjny, 27 grudnia 2018, red. Anna Putkiewicz.

- Źródło: oprac. Wielkopolska biblioteka dostępne online na wbc.poznan.pl, Poznań, s. 43.
- Źródło: *Dziennik Poznański*, w: *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*, wybór i oprac. J. Karwat, Poznań 2007.
- Źródło: *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*, oprac. J. Karwat, Poznań 2007, s. 41–42.
- Źródło: Józef Dowbor-Muśnicki, *Moje wspomnienia*, Poznań 2013, s. 289–291.
- Źródło: *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*, oprac. J. Karwat, Poznań 2007, s. 42–43.
- Źródło: *Fragment przemówienia Ignacego Paderewskiego, 26 grudnia 1918.*

Koniec „najdłuższej wojny nowoczesnej Europy”. Powstanie wielkopolskie 1918–1919

Przyjazd Ignacego Paderewskiego do Poznania, 27 grudnia 1918 r.
Źródło: Zbiory Narodowe Archiwum Cyfrowe, domena publiczna.

Tradycja pozytywistycznej „pracy u podstaw”, w XIX w. zapoczątkowanej i najszerzej rozwiniętej w zaborze pruskim, bez wątpienia przyczyniła się do sukcesu jednego z niewielu zwycięskich polskich powstań – powstania wielkopolskiego. Dzięki ekonomicznemu i edukacyjnemu przygotowaniu ludności, a także rozwojowi kulturalnemu Polacy na tym terenie stanowili świadomą narodowo oraz solidarną grupę. W 1917 r. w Poznaniu pochód z okazji rocznicy śmierci Tadeusza Kościuszki zgromadził 15 tys. osób, a w 1918 r. zdołano utworzyć Polską Organizację Wojskową Zaboru Pruskiego. Kiedy 26 listopada 1918 r. do Poznania przybył Ignacy Paderewski, Wielkopolanie byli już gotowi do walki i przejęcia władzy.

Źródło: Contentplus.sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Twoje cele

- Wskażesz, co przesądziło o tym, że powstanie wielkopolskie było pierwszym polskim zrywem niepodległościowym, który się udał.
- Opiszysz, dlaczego doszło do wybuchu powstania, a powstańcy musieli samodzielnie stawić czoło zaborcom.
- Wyjaśnisz, jakie znaczenie miało powstanie wielkopolskie dla Polaków po zakończeniu I wojny światowej.

Jak doszło do powstania wielkopolskiego?

Już latem 1918 r., po załamaniu się frontu zachodniego, stało się jasne, że Niemcy przegrają wojnę. Porażkę ponieśli jednak tylko na zachodzie, a na wschodzie ziemie polskie wciąż znajdowały się w ich rękach. W takich warunkach doszło do rozmów w sprawie zawieszenia broni między mocarstwami zwycięskimi a Niemcami. Polacy z zaboru pruskiego liczyli, że kraje ententy podyktują twarde warunki przegranym i każą wycofać wojska niemieckie z Wielkopolski, Pomorza oraz Śląska. Wśród sojuszników nie było jednak zgody w tej kwestii. O ile Francja zaproponowała cofnięcie Niemców do granicy z 1772 r., o tyle Wielka Brytania sprzeciwiła się tym planom, nie chcąc doprowadzić do całkowitego osłabienia państwa niemieckiego, a przez to nadmiernego wzmocnienia Francji. Państwa ententy dążyły tym samym do zachowania równowagi sił w Europie, obawiając się uzyskania hegemonii przez jeden ze zwycięskich krajów. W dniu 11 listopada 1918 r. doszło do podpisania **rozejmu w Compiègne**, podczas którego ustalono tymczasową granicę Niemiec według stanu sprzed sierpnia 1914 r., ale Niemcy nie podpisały układu o bezwarunkowej kapitulacji. Kwestię ziem zaboru pruskiego odłożono na zbliżającą się konferencję pokojową.

Dyplomatyczne manewry

Polscy przywódcy na terenie zaboru pruskiego postanowili wziąć sprawy w swoje ręce, nie czekając na decyzję, która mogła okazać się dla nich niekorzystna. Wiedzieli jednak, że bez pomocy z zewnątrz – głównie państw ententy – nie odniosą sukcesu. W przypadku niepowodzenia powstańcy byliby skazani na represje niemieckie, straciliby też w oczach zachodnich sojuszników. Nie mogli liczyć także na wsparcie marszałka Józefa Piłsudskiego, który wszystkie siły skupił na obronie granicy wschodniej, zgadzając się, aby sytuacja Wielkopolski została rozstrzygnięta podczas konferencji pokojowej. Obrano więc strategię lawirowania: z jednej strony potajemnie przygotowywano ludność, poprzez jej edukowanie,

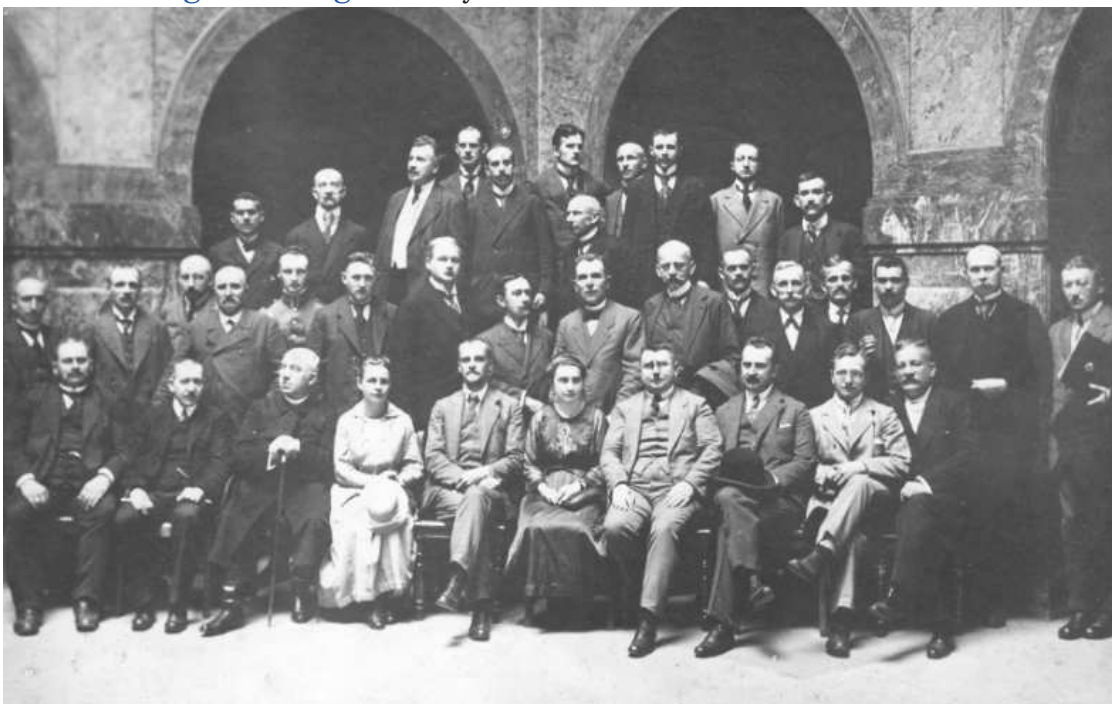

Strona tytułowa „The New York Times” obwieszcza rozejm w Compiègne. Jak ten układ pokojowy został odebrany przez świat?

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

uświadamianie narodowe oraz zbieranie żołnierzy zdolnych do walki, a z drugiej – oficjalnie zapewniano władze niemieckie, że o żadnym powstaniu nie ma mowy.

Wraz z zakończeniem wojny oraz kształtowaniem się państwa polskiego priorytetem dla polskich działaczy stało się powołanie organu politycznego, który sprawowałby tymczasową władzę na terenie zaboru pruskiego. W dniu 14 listopada 1918 r. wyłoniono trzyosobowy zespół w składzie: ks. Stanisław Adamski (Wielkopolska), Wojciech Korfanty (Śląsk) i Adam Poszwiński (Kujawy). Na 3–5 grudnia zwołano [Sejm Dzielnicowy](#), podczas którego wyłoniono [Naczelną Radę Ludową](#), pełniącą funkcję lokalnego rządu. Organizacja składała się przede wszystkim z przedstawicieli Narodowej Demokracji, uznawała zwierzchność [Komitetu Narodowego Polskiego](#) w Paryżu.

Naczelna Rada Ludowa, 1918 r. Ile kobiet zasiada w Radzie? O czym to świadczy?

Źródło: Zbiory Narodowe Archiwum Cyfrowe, domena publiczna.

W ostatnich tygodniach przed wybuchem powstania sytuacja między Polakami a Niemcami stawała się coraz bardziej napięta. Tak Karol Rzepecki, członek Naczelnej Rady Ludowej, wspominał panującą wówczas atmosferę: „Niemcy nie mogli strawić uchwał Sejmu [Dzielnicowego] i rozpoczęli grę tarć, prowokacji i zaczepiek. Ale Polacy, jakkolwiek żyli w stanie silnego podniecenia umysłów, panowali nad sobą, uznając władzę Naczelnej Rady Ludowej, i nie reagowali na ogół na prowokacyjne pochody, śpiewy i wiece załogi niemieckiej, uczniów i urzędników hakatystów. Czasem jeno POWZP [[Polska Organizacja Wojskowa](#) Zaboru Pruskiego] wywoływała wśród nas obawy i niepokój tajemniczymi swymi wyprawami po przybory wojskowe lub broń. Częściowo kończyły się one dobrym wynikiem, czasem też strzelaniną i aresztowaniami. Niemcy byli świadomi tych incydentów i stawali się czujnymi. Z czasem przybierali wobec nas coraz bardziej prowokacyjną postawę. Atmosfera stawała się duszna. Wtajemniczeni czuli, że lada dzień może dojść do wybuchu”.*

*Cytowany fragment za: *Oswobodzenie Poznania (według Karola Rzepeckiego)* [w:] *Rocznice narodowe. Wskazówki i materiały potrzebne dla urządzających obchody narodowe*, oprac. M. Bogusławska, Lwów i Warszawa 1926, s. 63.

Przyjazd Paderewskiego do Poznania i wybuch powstania

Ignacy Jan Paderewski.

Źródło: dostępny w internecie: polona.pl, domena publiczna.

Przełomowym okazał się dzień 26 grudnia 1918 r.: Ignacy Paderewski, członek Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu oraz uznany na świecie kompozytor i pianista, zmierzał do Warszawy, aby porozumieć się z Józefem Piłsudskim w sprawie utworzenia ogólnonarodowego rządu. Po drodze postanowił zatrzymać się w Poznaniu, wiedząc, że jako osoba związana z endecją spotka się tu z przychylnym przyjęciem. Faktycznie, Polacy tłumnie zebrali się na ulicy pod hotelem Bazar, w którym zatrzymał się Paderewski. Krótco przemówił do zebranych i mimo iż starał się powściągać emocje, rozniecił patriotyczne uczucia Polaków, a jego przyjazd stał się iskrą, która ostatecznie doprowadziła do wybuchu powstania.

Przemówienie Ignacego Paderewskiego, 26 grudnia 1918 r.:

« Wielce szanowni obywatele Wielkopolski, szanowne rodaczki i rodacy, siostry i bracia! Co się w tej chwili w duszy mojej dzieje, to każdy z Was odgadnie. Po tem, co przed chwilą przeszedłem, słowo na ustach zamiera. Żyjemy w czasach, kiedy każdy powinien panować nad uczuciami. Ja muszę opanować wzruszenie, a mówić winienem, mówię. Za to przyjęcie, wam tutaj i tłumom na ulicy serdecznie dziękuję. To, coście mi zgotowali, nie do mojej odnosi się osoby. Jestem symbolem pewnej idei, tej samej, której służy Polski Komitet Narodowy. Jako delegat Komitetu Narodowego jestem w tej chwili szczęśliwy, że znalazł dla niego takie uznanie.

Źródło: „Kurier Poznański”, 28 grudnia 1918, nr 297.

Widok na hotel Bazar w Poznaniu. To, że Ignacy Paderewski zatrzymał się w tym hotelu, to nie przypadek. Poszukaj informacji na temat jego historii.

Źródło: dostępny w internecie: fotopolska.eu, tylko do użytku edukacyjnego.

Ten dzień tak wspominał Karol Rzepecki, poseł i członek Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu:

“ *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*

Miasto tymczasem wre i kipi z podniecenia! Olbrzymi szpaler młodzieży, skautów, towarzystw, cechów, Straży Ludowej ciągnie się od dworca do Bazaru. Dziesiątki tysięcy ludzi czeka poza szpalerem na przyjazd ukochanego męża i patrioty, [...] polskie kompanie czuwają w koszarach, a pluton Stanisława Rybki dociera do dworca, aby ewentualnie przemocą wprowadzić gości do miasta. [...] Nareszcie przez Piłę, Oborniki, z półgodzinnym opóźnieniem przyjeżdżają Państwo Paderewscy wraz z Anglikami. Tłum olbrzymi! Entuzjazm nie do opisania! [...] Anglików do hallu wnieśli żołnierze na barkach; dziwne im było, że z takim entuzjazmem witali ich ludzie w mundurach niemieckich! [...] Potem przemówił Paderewski, głosząc program Polski wolnej, szczęśliwej, wielkiej, ludowej!

Źródło: *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*, oprac. J. Karwat, Poznań 2007, s. 42–43.

Leon Prauziński, *Szturm i zdobycie Prezydium Policji. Śmierć pierwszego powstańca Franciszka Ratajczaka*, 27 grudnia 1918 r. Jakże flagi zwisają z okien poznańskich kamienic?

Źródło: Wikipedia Commons, domena publiczna.

Następnego dnia w odpowiedzi na entuzjastyczne powitanie Paderewskiego przez Polaków Niemcy zorganizowali kontrmanifestację. Przeszli ulicami Poznania, prowokując swoim zachowaniem, oraz ostrzelali hotel Bazar. Doszło do pierwszych starć pomiędzy obiema grupami. Do dziś nie wiadomo, kto pierwszy strzelił. Był to jednak sygnał do rozpoczęcia walk. Przebywający wówczas na urlopie w Poznaniu kpt. Stanisław Taczak, oficer Sztabu Generalnego Wojska Polskiego, objął dowództwo nad powstańcami.

Mjr Stanisław Taczak, dowódca powstania. Nominację na majora otrzymał wraz ze stanowiskiem tymczasowego przywódcy powstania. W 1924 r. Taczak awansował na stopień generała brygady. Na zdjęciu ma na sobie mundur majora czy generalski?

Źródło: Wikipedia Common, domena publiczna.

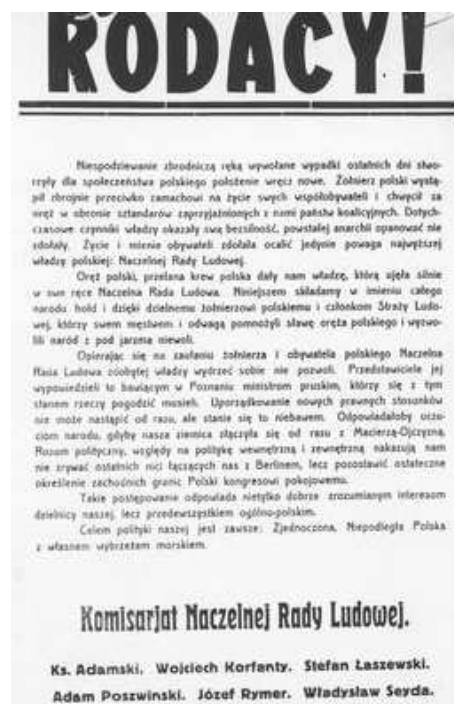
Pierwsze powstańcze sukcesy

Powstańcy początkowo nie stanowili regularnych oddziałów, składali się z kilku grup, głównie członków Polskiej Organizacji Wojskowej oraz Straży Ludowej, powstałej w listopadzie w celu utrzymania porządku w mieście. „Wojsko było uzbrojone, z tego powodu, że ci żołnierze, którzy wracali z wojska niemieckiego, przybywali do domu z bronią. Poza tym dużo powstańców kupowało bagnety i karabiny od żołnierzy niemieckich, którzy wracali także do domu. Tak że mniej więcej połowa powstańców była uzbrojona w karabiny i bagnety, a druga połowa posługiwała się staroświecką naszą bronią, tj. kosą i widłami” – relacjonował kpt. Stanisław Taczak.

Poznań został sprawnie opanowany w ciągu kilku dni, a powstanie rozprzestrzeniło się wkrótce na znaczną część Wielkopolski. Po pierwszych sukcesach 3 stycznia 1919 r. Naczelna Rada Ludowa podjęła decyzję o przejęciu oficjalnie władzy w Poznańskim. Dzięki zaskoczeniu Niemców pierwsze tygodnie były zwycięskie dla powstańców, jednak później napotykali coraz silniejszy opór – Niemcy przeszli do kontrofensywy.

Gen. Józef Dowbor-Muśnicki, dowódca Armii Wielkopolskiej. Co symbolizuje krzyż, który generał ma przyczepiony nad kieszenią po prawej stronie?

Odezwa Komisarjatu Naczelnej Rady Ludowej. W jakich miejscach odezwy były rozklejane? Jakie media zastąpiły odezwy?

Źródło: Zbiory Narodowe Archiwum Cyfrowe, domena publiczna.

W połowie stycznia 1919 r. kpt. Taczak przekazał dowództwo [gen. Józefowi Dowborowi-Muśnickiemu](#). Głównym celem bardziej doświadczonego generała stało się utworzenie armii zawodowej; początkowo z ochotników, następnie dzięki powszechnej mobilizacji. Dnia 26 stycznia żołnierze złożyli uroczystą przysięgę.

Tekst przysięgi wojsk powstańczych:

“ „W obliczu Boga Wszechmogącego w Trójcy Świętej Jedyne go ślubuję, że Polsce, Ojczyźnie mojej i sprawie całego Narodu Polskiego zawsze i wszędzie służyć będę, że kraju Ojczystego i dobra narodowego do ostatniej kropli krwi bronić będę, że Komisarzowi Naczelnej Rady Ludowej w Poznaniu i dowódcom, i przełożonym swoim mianowanym przez tenże Komisarjat, zawsze i wszędzie posłuszny będę, że w ogóle tak zachowywać się będę, jak przystoi na mężnego i prawego żołnierza-Polaka, że po zjednoczeniu Polski złożę przysięgę żołnierską, ustanowioną przez polską zwierzchność państwową”.

Źródło: , [w:] *kwartalnik „Polska Zbrojna. Historia” numer okazyjny, 27 grudnia 2018*, red. Anna Putkiewicz.

Powstańcy wielkopolscy. Na podobieństwo jakiej armii umundurowani byli powstańcy wielkopolscy?

Źródło: Radomil, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

Koniec powstania wielkopolskiego

Wobec przedłużającego się konfliktu, a także pod naciskiem Francji Niemcy podpisały rozejm w Trewirze 16 lutego 1919 r., uznając polsko-niemiecką linię demarkacyjną. Gdyby do

tego nie doszło, szala zwycięstwa mogłaby się znacznie przechylić na stronę niemiecką, która dysponowała większą i lepiej przygotowaną armią.

“ **Wspomnienia z powstania wielkopolskiego**

Rozkaz o przerwaniu ognia z dnia 16 lutego i wyznaczenie linii demarkacyjnej na froncie został przez powstańców przyjęty z zadowoleniem. Cel naszych trudów i zmagañ został osiągnięty, jakkolwiek nie zdołaliśmy całej Wielkopolski uwolnić od zaborcy. Zawstydzeni byli ci, którzy nie wierzyli w powodzenie Powstania i stali na uboczu, a powstańców nazywali szaleńcami idącymi na stracenie. Były to na szczęście tylko jednostki, które nie miały wiele do powiedzenia. Mimo układu o zawieszeniu broni Niemcy nadal ostrzeliwali nas.

Źródło: *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*, oprac. J. Karwat, Poznań 2007, s. 41–42.

Nie był to jednak ostateczny koniec konfliktu, nieregularne walki trwały nadal, a front wielkopolski ostatecznie został zlikwidowany dopiero w marcu 1920 r. Już jednak 28 czerwca 1919 r. zawarty został długo oczekiwany traktat wersalski, w wyniku którego przyznano odrodzonemu państwu polskiemu Wielkopolskę. Jego postanowienia weszły w życie w styczniu 1920 r., wtedy też polskie oddziały z Wielkopolski wzięły udział w przejmowaniu (pozostających w niemieckich rękach, a przyznanych Polsce) ziem Pomorza oraz Wielkopolski.

Powstanie wielkopolskie było jednym z niewielu zrywów niepodległościowych Polaków zakończonych sukcesem. Dlatego tak ważny stał się później jego wymiar symboliczny i propagandowy. Do dziś władze Polski – a przede wszystkim Poznań i regionu – pielęgnują pamięć o bohaterskich walkach. To tu pozytywistyczna „praca u podstaw” i działalność antygermanizacyjna pozwoliły na skuteczne przeprowadzenie powstania. Zwycięstwo podniosło Polaków moralnie. Tym bardziej że powstańcy walczyli wyłącznie własnymi siłami, bez pomocy z zewnątrz. Po obronie granicy zachodniej Armia Wielkopolska brała udział w walkach na wschodzie odradzającego się państwa polskiego.

Słownik

ententa

(franc. *entente*) przymierze Wielkiej Brytanii, Francji oraz Rosji, które swoje źródło miało jeszcze w XIX w.; podczas I wojny światowej do państw tworzących trzon ententy na różnych etapach konfliktu dołączyło 25 krajów

Komitet Narodowy Polski

polska organizacja polityczna założona 15 sierpnia 1917 r. w Lozannie, ze stałą siedzibą w Paryżu; celem Komitetu była odbudowa państwa polskiego z pomocą państw ententy; do jego głównych przedstawicieli należeli Roman Dmowski oraz Ignacy Paderewski
Naczelna Rada Ludowa

organizacja polityczna, która podczas powstania wielkopolskiego tymczasowo sprawowała władzę na całym terytorium zaboru pruskiego; uległa samorozwiązaniu w sierpniu 1919 r., kiedy władzę na terytorium Wielkopolski objął ogólnopaństwowy rząd
rozejm w Compiègne

układ pokojowy kończący I wojnę światową, podpisany 11 listopada 1918 r. pomiędzy ententą a Cesarstwem Niemieckim
Sejm Dzielnicowy

parlament obradujący w dniach 3–5 grudnia 1918 r. w Poznaniu; władze niemieckie, które wciąż sprawowały władzę na tym terenie, zgodziły się na jego zwołanie pod warunkiem, że nie zostaną na nim podjęte żadne decyzje dotyczące oderwania fragmentu zaboru pruskiego od Niemiec
Polska Organizacja Wojskowa (POW)

tajna organizacja wojskowa utworzona przez Józefa Piłsudskiego po wybuchu I wojny światowej; żołnierze w niej działający brali czynny udział w walkach o granice państwa polskiego od końca 1918 r.

Słowa kluczowe

powstanie wielkopolskie, Naczelna Rada Ludowa, Poznań, zabór pruski, Wielkopolska, świat po I wojnie światowej, dzieje II Rzeczypospolitej, odbudowa państwa polskiego

Bibliografia

Powstanie Wielkopolskie, album pod red. J. Macyszyna, Warszawa 2006.

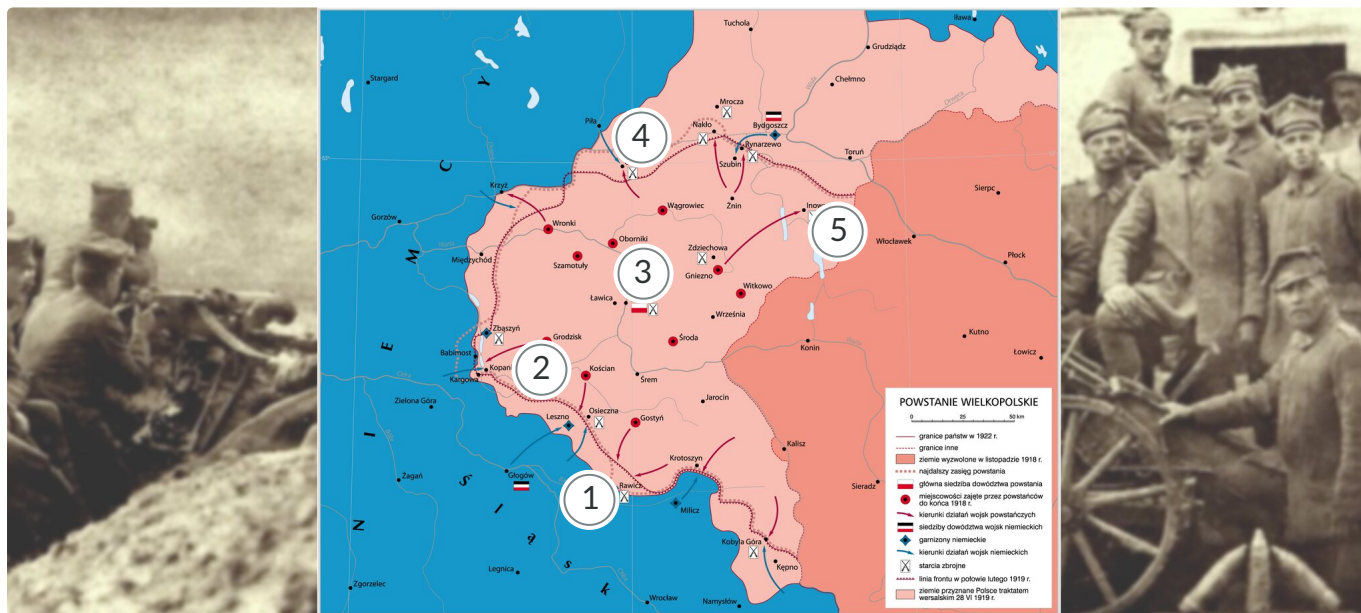
J. Dowbor-Muśnicki, *Moje wspomnienia*, Poznań 2013.

Wspomnienia z powstania wielkopolskiego, wybór i oprac. J. Karwat, Poznań 2007.

Ilustracja interaktywna

Polecenie 1

Zapoznaj się z mapą oraz opisami zaznaczonych na niej głównych walk, które stoczono podczas powstania wielkopolskiego.

Źródło: Bartek Wawraszko (fotografia), Contentplus.pl Sp. z o. o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Na podstawie treści mapy zdecyduj, która Twoim zdaniem bitwa przeważała szalę zwycięstwa na stronę Polaków. Odpowiedź uzasadnij.

Polecenie 3

Wybierz jedną z miejscowości i odzyskaj informację, w jaki sposób walki, które się tam odbyły, są obecnie upamiętniane.

Twoja odpowiedź

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Połącz daty z odpowiednimi wydarzeniami.

27 grudnia 1918

podpisanie traktatu wersalskiego, na mocy którego Wielkopolska zostaje przyłączona do II Rzeczypospolitej

3 lutego 1919

zatrzymanie niemieckiej ofensywy w północnej części Wielkopolski przez powstańców

16 stycznia 1919

wybuch walk w Poznaniu i początek powstania

26 grudnia 1918

podpisanie rozejmu kończącego I wojnę światową i przejęcie władzy wojskowej przez Józefa Piłsudskiego

16 lutego 1919

podpisanie rozejmu w Trewirze między Niemcami a państwami ententy, kończącego powstanie wielkopolskie

28 czerwca 1919

przyjazd Ignacego Paderewskiego do Poznania

11 listopada 1918

objęcie funkcji naczelnego wodza wojsk wielkopolskich przez gen. Józefa Dowbora-Muśnickiego

Ćwiczenie 2

Zaznacz na ilustracji w odpowiednim miejscu cztery elementy munduru powstańca wielkopolskiego: rogatywka, litewka, trefl (jako oznaka stopni), orzełek.

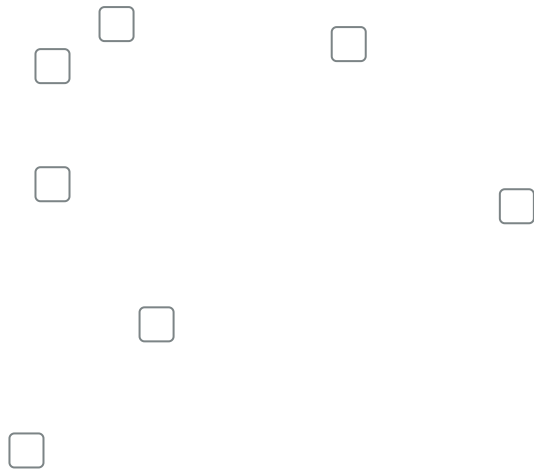
” Józef Dowbor-Muśnicki

Moje wspomnienia

Niemcy pozostawili w Poznaniu znaczne zapasy odzieży i materiałów. Oczywiście kolory ich nie odpowiadały naszemu gustowi, a krój gotowego umundurowania – narodowym upodobaniom. Ale brakowało pieniędzy i czasu na tworzenie czegoś odrębnego. Bić się w „cywilu” nie było można, bo to robiło z nas *franc-tireurs*, tj. ludzi wyjętych spod prawa wojny. Dlatego nie zastanawiałem się długo nad wyborem stroju. Nie wziąłem na wzór umundurowania wojsk Księstwa Kongresowego, bo „pachniało Moskałem” i nie było dostosowane do wymogów czasów obecnych. Zatrzymałem się na nieco zmodyfikowanej niemieckiej „litewce”, pozostawiając przyjętą przez powstańców dwubarwną wstążkę na kołnierzu. Za ubiór galowy obrałem rogatywkę, a nie maciejówkę.

Źródło: Józef Dowbor-Muśnicki, *Moje wspomnienia*, Poznań 2013, s. 289–291.

Zapoznaj się z powyższym opisem oraz ilustracją, a następnie wykonaj ćwiczenie.

Mundur powstańca wielkopolskiego.

Źródło: Maciej Szczepańczyk, wikipedia.org, licencja: CC BY 3.0.

Ćwiczenie 3

W jaki sposób polscy powstańcy odróżniali się od niemieckich żołnierzy?

Ćwiczenie 4

Przejrzyj się umundurowaniu polski żołnierzy walczących w latach 1918-1922 przedstawionych na poniższych zdjęciach. Które z nich zostało wykonane podczas powstania wielkopolskiego? Uzasadnij Twój wybór.

Źródło fotografii: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Twoje uzasadnienie

Ćwiczenie 5

Przeczytaj poniższy fragment sprawozdania z Polskiego Sejmu Dzielnicowego i wykonaj polecenia.

” W pertraktacjach z rządem Niemiec stanęliśmy bardzo wyraźnie i bardzo stanowczo na następujących zasadach:

1. Nie chcemy się odrywać od Niemiec gwałtem przed kongresem.
2. Nie chcemy walki z tą częścią ludności niemieckiej zasiedziałej, która zawsze w zgodzie żyła z Polakami i która z nami w przyszłości także w zgodnym pozostanie współżyciu [...].
3. Oświadczyliśmy, że nie chcemy ogłodzić ani Berlina, ani Niemiec, że nie będziemy odmawiali wywozu żywności za Zachód [...].
4. Że będziemy czuwali nad spokojem i bezpieczeństwem wszystkich współobywateli bez względu na wyznanie i na narodowość. W zamian za to żądamy koniecznie i nieodwołalnie:
 - a) żeby nam nigdzie, gdziekolwiek mieszkają Polacy, nie przeszkadzano i nie ukrócano swobody organizowania się, urządzania wieców i zgromadzeń;
 - b) żądaliśmy kontroli nad urzędami i urzędnikami przez naszych reprezentantów (*Brawa*);
 - c) usunięcia wszystkich tych urzędników, którzy jako hakatyści takie zajmowali stanowiska, iż o zgodnej z nimi współpracy narodu polskiego mowy być nie może (*Brawa*);
 - d) spolszczenia szkół w mierze możliwie jak najszerszej (*Ogólne oklaski*);

e) domagaliśmy się, ażeby nam nie narzucano tzw. Heimatschutzu [straży ojczyzny], złożonego z obcych żołnierzy, gdyż do obrony naszych dzielnic wystarczą zupełnie żołnierze pochodzący stąd, zorganizowani w Straże Ludowe i broniący bezpieczeństwa ludności.

Źródło: oprac. Wielkopolska biblioteka dostępne online na wbc.poznan.pl, Poznań, s. 43.

Wskaż, jakie żądania przedstawiono władzom niemieckim.

☐ odwołanie niemieckich żołnierzy pilnujących porządku w mieście

☐ odcięcie Niemiec od dostaw żywności

☐ natychmiastowe odłączenie Wielkopolski od Niemiec

☐ usunięcie urzędników, którzy nie są nastawieni ugodowo do Polaków po przejęciu przez nich władzy

☐ wysiedlenie wszystkich Niemców z terenu Wielkopolski

☐ kontrola urzędów oraz urzędników przez Polaków

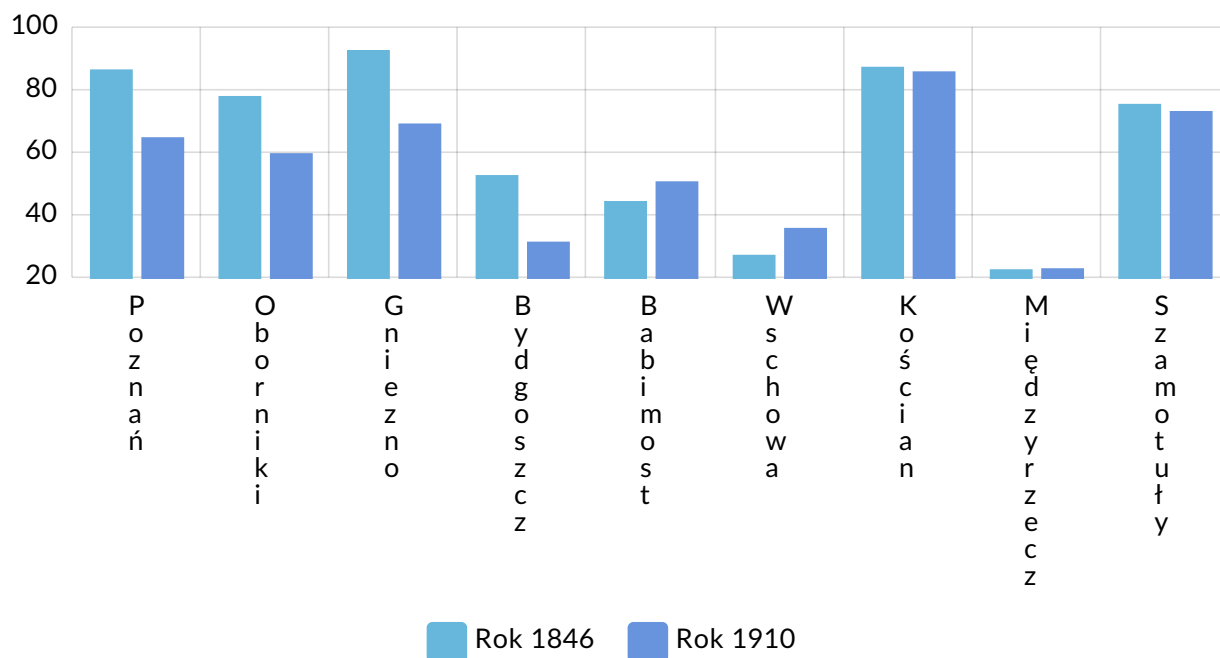
☐ polonizacja szkół

Określ, czy dokument przedstawia wydarzenia, do których doszło przed powstaniem wielkopolskim, w jego trakcie, czy po nim.

Ćwiczenie 6

Zapoznaj się z wykresem pokazującym odsetek ludności polskiej w Wielkim Księstwie Poznańskim w 1846 i 1910 r., a następnie wykonaj polecenia.

Źródło: *Historia Polski w Liczbach*, GUS, Warszawa 1994.

Opisz, jakie czynniki mogły mieć wpływ na te przemiany.

Określ, w których powiatach najbardziej zmniejszyła się liczba Polaków w 1910 r. w porównaniu z rokiem 1846. Czy weszły one w skład II Rzeczypospolitej w styczniu 1920 r.?

Wymień miejscowości, w których toczyły się najbardziej zacięte walki podczas powstania. Zapisz "Z" obok tych, w których odniesiono zwycięstwo, a miasto zostało opanowane przez Polaków, "P" obok tych, w których poniesiono porażkę, a "N", jeśli walki zostały nierozstrzygnięte. Oceń, czy istniała korelacja między wynikiem walk a odsetkiem Polaków wśród mieszkańców.

Ćwiczenie 7

Przyjrzyj się jednemu z cyklu dwunastu obrazów autorstwa Leona Prauzińskiego, namalowanych w latach 1921-1923, i przeczytaj relację dziennikarską, a następnie odpowiedz na pytania.

Pocztówka-reprodukcja obrazu autorstwa Leona Prauzińskiego *Powstanie Wielkopolskie 1918/19*.

Źródło: Centralna Biblioteka Wojskowa, tylko do użytku edukacyjnego.

” Dziennik Poznański

Przybył wczoraj do naszego miasta jeden z najwybitniejszych i najbardziej zasłużonych obywateli naszych, mąż, który wszystkie swoje siły, wszystkie myśli i czyny oddał na usługi ojczyzny. Zawitał wczoraj w nasze mury genialny artysta, a przede wszystkim wielki obywatel, który od samego początku obecnej wojny pracował gorliwie i niezmordowanie na obydwu półkulach dla dobra swego kraju i swych współbraci, pracował ze skutkiem nadzwyczaj pomyślnym, bo głównie jego usiłowaniom zawdzięczać należy, że obecny rozjemca świata, Wilson, tak gorąco zainteresował się sprawą polską.

Źródło: *Dziennik Poznański*, w: *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*, wybór i oprac. J. Karwat, Poznań 2007.

Jakiego wydarzenia dotyczą powyższe źródła?

Jakie flagi, oprócz polskiej, znajdują się na obrazie? Dlaczego?

Ćwiczenie 8

Na podstawie materiałów źródłowych z ćwiczenia 6 oraz tekstu źródłowego poniżej wykonaj polecenia.

Fragment relacji Karola Rzepeckiego:

” *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*

Miasto tymczasem wre i kipi z podniecenia! Olbrzymi szpaler młodzieży, skautów, towarzystw, cechów, Straży Ludowej ciągnie się od dworca do Bazaru. Dziesiątki tysięcy ludzi czeka poza szpalerem na przyjazd ukochanego męża i patrioty, [...] polskie kompanie czuwają w koszarach, a pluton Stanisława Rybki dociera do dworca, aby ewentualnie przemocą wprowadzić gości do miasta. [...] Nareszcie przez Piłę, Oborniki, z półgodzinnym opóźnieniem przyjeżdżają Państwo Paderewscy wraz z Anglikami. Tłum olbrzymi! Entuzjazm nie do opisania! [...] Anglików do hallu wnieśli żołnierze na barkach; dziwne im było, że z takim entuzjazmem witali ich ludzie w mundurach niemieckich! [...] Potem przemówił Paderewski, głosząc program Polski wolnej, szczęśliwej, wielkiej, ludowej!

Źródło: *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*, oprac. J. Karwat, Poznań 2007, s. 42–43.

Zacytuj trzy fragmenty tekstu, które oddają podniosły nastrój przedstawianych wydarzeń.

Rozstrzygnij, czy taki sam nastrój oddaje fragment relacji Karola Rzepeckiego. Uzasadnij odpowiedź, cytując nacechowane emocjonalnie słowa Rzepeckiego. Wskaż te elementy obrazu, które odpowiadają relacji Karola Rzepeckiego.

Przeanalizuj poniższe teksty źródłowe i wykonaj polecenia.

” ***Wspomnienia z powstania wielkopolskiego***

Dlaczego zwyciężyliśmy w powstaniu doskonale uzbrojonych Niemców, przeważających nas liczebnie? Odpowiedź jest prosta. Zwyciężyliśmy dzięki niezłomnej woli pomszczenia wyrządzonych nam krzywd. Za bicie w szkole, gdy schwytano nas na posługiwaniu się językiem polskim, za rugowanie nas z ojcowizny, za poniżanie nas na każdym kroku. Przede wszystkim zwyciężyliśmy dzięki niezłomnej woli odbudowy niepodległego państwa polskiego.

Źródło: *Wspomnienia z powstania wielkopolskiego*, oprac. J. Karwat, Poznań 2007, s. 42–43.

” **Fragment przemówienia Ignacego Paderewskiego, 26 grudnia 1918**

Jako człowiek, czuję się szczęśliwym, że mogłem dożyć tej chwili, że mogę być symbolem, a dla człowieka jest to zaszczyt wielki, tem bardziej, że spotkał mnie tutaj, na wiekopomnej odwiecznej ziemi polskiej od was, coście nie dali się prześcignąć w spełnianiu obowiązków narodowych i odpieraniu przemożnego nacisku, coście w pracy organicznej i gospodarczej byli przykładem całej Polsce. A zaszczyt ten spotkał mnie nie od jednej warstwy i nie od jednej klasy, lecz od całego narodu wielkopolskiego.

Źródło: *Fragment przemówienia Ignacego Paderewskiego, 26 grudnia 1918.*

Opisz, jakie przyczyny zwycięstwa powstania wielkopolskiego wskazują oba teksty.

Zaproponuj jeszcze inne czynniki, które wpłynęły na osiągnięcie tego sukcesu.

Dla nauczyciela

Autor: Dorota Czarny

Przedmiot: historia

Temat: Koniec „najdłuższej wojny nowoczesnej Europy”. Powstanie wielkopolskie 1918–1919

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

zakres podstawowy

XLI. Walka o odrodzenie państwa polskiego po I wojnie światowej.

Uczeń:

3) charakteryzuje proces kształtowania się polskiej granicy z Niemcami z uwzględnieniem powstania wielkopolskiego, powstań śląskich i plebiscytów;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji,
- kompetencje cyfrowe,
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się,
- kompetencje obywatelskie.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- wskazuje, co przesądziło o tym, że powstanie wielkopolskie było pierwszym polskim zrywem niepodległościowym, który się udał;
- dowiadyuje się, dlaczego doszło do wybuchu powstania, a powstańcy musieli samodzielnie stawić czoło zaborcom;
- wyjaśnia, jakie znaczenie miało powstanie wielkopolskie dla Polaków po zakończeniu I wojny światowej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- wędrujące plakaty,
- rozmowa nauczająca z wykorzystaniem ćwiczeń interaktywnych,
- dyskusja.

Formy zajęć:

- praca indywidualna,
- praca w grupach,
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki,
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale,
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda,
- flipcharty i markery.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

Nauczyciel prosi uczniów, aby zapoznali się z tekstem e-materiału w taki sposób, by móc swoimi słowami streścić przeczytany materiał.

Faza wstępna

1. Nauczyciel przedstawia temat i główny cel zajęć: Wskażecie, co miało wpływ na zwycięstwo Polaków w powstaniu wielkopolskim. Kto się do tego przyczynił i jak zostało przeprowadzone.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel dzieli klasę na grupy, rozdaje im arkusze z pytaniami i markery. Grupy wybierają swojego przedstawiciela – lidera. Następnie prowadzący informuje uczniów, że będą pracować metodą „wędrujących plakatów”. W razie konieczności przypomina, na czym ona polega (każda grupa zapisuje odpowiedź na zadane pytanie na plakacie i przekazuje go do uzupełnienia następnej grupie; rund jest tyle, ile grup). Uczniowie przygotowują odpowiedzi na pytania:
 - W jaki sposób społeczeństwo było przygotowywane do wybuchu powstania?
 - Jakie organy i organizacje polityczne zaczęły powstawać na terenach zaboru pruskiego?
 - Jakie znaczenie miał przyjazd Ignacego Jana Paderewskiego do Poznania?
 - W którym momencie rozpoczęło się powstanie i kto nim dowodził?

2. Po zakończonej pracy przedstawiciele każdej grupy odczytują przygotowane odpowiedzi. Zawieszają plakaty w widocznym miejscu, by wspólnie dokonać analizy i postawić wnioski.
3. Następnie nauczyciel dzieli klasę na pięć grup i prosi o wytypowanie w każdej przedstawiciela. Wylosuje on miejscowość, w której prowadzone były walki.
4. Uczniowie zapoznają się z informacjami zawartymi w sekcji „Mapa interaktywna” lub z innymi źródłami. Zadaniem uczniów jest krótkie przedstawienie miejsca walki oraz sposobu, w jaki została ona upamiętniona.
5. Uczniowie po wyznaczonym czasie prezentują wybraną przez siebie miejscowość. Pozostałe grupy uważnie się przysłuchują.
6. Nauczyciel prosi uczniów, aby wykonali ćwiczenia 1, 4, 6, 7 i 8. Następnie uczniowie wspólnie omawiają swoje odpowiedzi, a nauczyciel udziela im informacji zwrotnej.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel prosi uczniów o zebranie wniosków, jakie im się nasuwają w związku z lekcją. Wybrana lub wskazana osoba zapisuje je na tablicy.
2. Na zakończenie prowadzący prosi uczniów o samoocenę i ocenę pracy grup na zajęciach. Najaktywniejsze osoby lub grupy otrzymują oceny.

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują pozostałe ćwiczenia.
2. Wyobraź sobie, że jesteś redaktorem gazety poznańskiej i naocznym świadkiem wydarzeń towarzyszących przyjazdowi Ignacego Paderewskiego do Polski. Napisz artykuł opisujący, w jaki sposób pianista i kompozytor wpłynął na mieszkańców swoimi przemowami.

Materiały pomocnicze:

Wspomnienia z powstania wielkopolskiego, oprac. J. Karwat, Poznań 2007.

J. Dowbor-Muśnicki, *Moje wspomnienia*, Poznań 2013, oprac. Wielkopolska biblioteka, Poznań.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Uczniowie na podstawie multimedium mogą przygotować prezentację multimedialną opisującą współczesne miejsca pamięci – pomniki wydarzeń związanych z powstaniem wielkopolskim.